

GION CONDRAU

Daseinsanalysis as Psychotherapy

A Clinical Vignette

(Από το βιβλίο του G. Condrau, “Martin Heidegger’s Impact on Psychotherapy” (1998).

Από την Dasein-αναλυτική σκοπιά, το θέμα στη ψυχοθεραπεία είναι η αποκάλυψη του ιδιαίτερου χαρακτήρα της ανελευθερίας των ανθρώπων και της στενότητας του τρόπου της ύπαρξής τους. Σε τελευταία ανάλυση, αποβλέπει στην απελευθέρωσή τους από αυτή την στενότητα, έτσι ώστε να μπορούν ανοικτά (ελεύθερα, ειλικρινά) και υπεύθυνα να πραγματώσουν σε μεγαλύτερο εύρος τις αυθεντικές τους δυνατότητες να είναι στον κόσμο.

Η ψυχοθεραπεία, όπως ήδη ο Φρόντ αντλήθηκε αρκετά καλά, ενδιαφέρεται πάντα για την ανάδυση της αλήθειας και της ελευθερίας στη ζωή ενός ατόμου. Ο ουσιαστικός σκοπός της ψυχοθεραπείας δεν είναι τίποτα λιγότερο από την πραγματική εκπλήρωση της ανθρώπινης ελευθερίας.

Ο σκοπός της ψυχοθεραπευτικής σχέσης είναι να κινητοποιήσει και να κατευθύνει τις δυνατότητες δύο προσώπων (του θεραπευτή και του θεραπευόμενου) με σκοπό την απελευθέρωση του θεραπευόμενου. Με άλλα λόγια, η συνεργασία θεραπευόμενου και θεραπευτή έχει ως ύψιστο στόχο της την απελευθέρωση των ατόμων που υποφέρουν, από τη στενότητα που περιορίζει τις δυνατότητες πραγμάτωσης του Dasein τους.

Από επιστημονική σκοπιά, η dasein-ανάλυση αμφισβητεί πολλά από τα μεταψυχολογικά θεμέλια της ψυχαναλυτικής θεωρίας. Εντούτοις, από ψυχοθεραπευτική σκοπιά, η dasein-ανάλυση διαμορφώνεται κατά ένα μεγάλο μέρος σύμφωνα με τις γενικές γραμμές των βασικών ψυχαναλυτικών πρακτικών και αρχών. Δεδομένου όμως, ότι τελικά η θεωρία και η πρακτική δεν μπορούν ποτέ να διαχωριστούν, η dasein-ανάλυση παρουσιάζει -και ως προς τη θεραπευτική διαδικασία- κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα που διαφέρουν καταφανώς από εκείνα της ψυχανάλυσης.

Κατ' αρχήν χρειάζεται να δώσουμε έμφαση στο ότι παρόλο που και η ψυχαναλυτική και dasein-αναλυτική ψυχοθεραπεία ακολουθούν, και οι δυο, τους βασικούς κανόνες του Freud, -για ελεύθερο συνειρμό (σχετικά με τον θεραπευόμενο) και ομοιόμορφα αιωρούμενη προσοχή (σχετικά με τον θεραπευτή)-, η dasein-ανάλυση διαφοροποιείται ριζικά από την ψυχανάλυση σε ότι αφορά την ερμηνευτική δραστηριότητα του θεραπευτή. Έχοντας υπ' όψιν τη φαινομενολογική έκκληση " να επιστρέψουμε στα ίδια τα πράγματα", οι dasein-αναλυτικές ερμηνείες του αποκαλούμενου "υλικού" του θεραπευόμενου, είναι βασισμένες εξ ολοκλήρου στο εμφανές περιεχόμενο της «συνείδησης». Καμία προσπάθεια δεν γίνεται να προσφερθούν ψυχοδυναμικές εξηγήσεις που στηρίζονται σε μια θεωρία του «ασυνειδήτου», ούτε ακόμη και ως προς την ερμηνεία των ονείρων. Καθ' όσον το «ασυνείδητο» είναι μια μεταφυσική έννοια που δεν εμφανίζεται (και δεν μπορεί να εμφανίζεται) ως τέτοια στην εμπειρία του θεραπευόμενου, και η οποία, όπως υποστηρίζεται, δεν μπορεί να καταδειχθεί εμπειρικά με οποιαδήποτε επιστημονικά μέσα, οι dasein-αναλυτές αποφεύγουν τέτοιες υποθετικές εξηγήσεις. Αντ' αυτού, επιδιώκουν να παραμείνουν όσο το δυνατόν πιο πιστοί σε αυτό που εμφανίζεται άμεσα και συγκεκριμένα, σε αυτή καθ' εαυτή την εμπειρία του θεραπευόμενου.

Το "παρελθόν" ή η ιστορία ζωής του ατόμου είναι εξίσου σημαντική στην Dasein-ανάλυση όπως στην ψυχανάλυση (Hicklin, 1988). Εντούτοις, στην Dasein-ανάλυση το παρελθόν δεν διερευνάται με στόχο να εξακριβωθούν οι τρόποι με τους οποίους αυτό έχει οδηγήσει ή έχει προκαλέσει (αιτιακά) τις παρούσες δυσκολίες. Πρωτίστως, η καταγραφή των βιογραφικών εμπειριών, θεωρείται σαν μια ευκαιρία για πληρέστερη και πλουσιότερη γνώση ως προς τον συγκεκριμένο, μοναδικό και ιδιαίτερο θεραπευόμενο.

Οι Dasein-αναλυτικοί θεραπευτές, ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για να δουν τι επιρροές, π.χ. ποιά πρόσωπα, γεγονότα, ή καταστάσεις στη ζωή ενός ατόμου, έχουν συμβάλει στο στένεμα ή την απώλεια των δυνατοτήτων του «να είναι στον κόσμο».

Η δουλειά του θεραπευτή είναι όχι απλώς να αναγνωρίσει τις αποκαλούμενες «ψυχικές» αιτίες αναφορικά με τις παρούσες δυσκολίες ενός ατόμου, αλλά μάλλον, να αποκαλύψει τους συγκεκριμένους τρόπους με τους οποίους αυτό το άτομο έχει σε κάποιο βαθμό μειωμένη υπευθυνότητα για την ύπαρξή του και πώς αυτή η άρνηση συνεχίζει να βιώνεται ως εμπόδιο για την ελευθερία στο παρόν.

Είναι σαφές ότι από μια τέτοια φαινομενολογική σκοπιά, η σημασία της πρόθεσης ή του κινήτρου ενός ατόμου, πρέπει να εξεταστεί με περίσκεψη. Αρκετά συχνά, σήμερα, ακούμε για τα αποκαλούμενα «ασυνείδητα» κίνητρα σε ό,τι αφορά τον ιδιαίτερο τρόπο συμπεριφοράς ενός ατόμου. Αυτό που μπορούμε να παρατηρήσουμε (και συχνά το παρατηρούμε), είναι ότι τα άτομα, -ειδικά τα περιορισμένα με νευρωτικό τρόπο άτομα-, συμπεριφέρονται συχνά με πολύ συγκεκριμένους τρόπους, χωρίς πάντα να γνωρίζουν τα κίνητρα ή τις προθέσεις τους σε ό,τι αφορά αυτές τις συμπεριφορές. Η ψυχοθεραπευτική πρόκληση δεν έγκειται, όπως θεωρείται ευρέως, στο να υπάρξει μια θεωρητική πληροφόρηση για τα ασυνείδητα κίνητρα τέτοιων συμπεριφορών, αλλά μάλλον στο να αποκαλυφθεί, φαινομενολογικά, η έλλειψη ενημερότητας και σκόπιμης (συνειδητής) αποφασιστικότητας στη δι-αγωγή της ζωής ενός ατόμου.

Φανερώνεται καθ' οδόν στους συγκεκριμένους θεραπευόμενους, με καθαρά φαινομενολογικούς όρους, πως παραμένουν κλειστοί όχι μόνο για την εν γένει σημασία της ανθρώπινης συμπεριφοράς, αλλά, ειδικά, για τη σημασία της δικής τους συμπεριφοράς. Είναι από αυτή την άποψη μόνο που μπορούμε να μιλήσουμε για "κρυμμένο κίνητρο" ή "κρυμμένη πρόθεση": συμπεριφορές που πραγματοποιούνται αστόχαστα (χωρίς σκέψη), σαν μηχανικές αντιδράσεις, χωρίς το συμπεριφερόμενο άτομο να είναι ενήμερο για την σημασία που έχουν για την ύπαρξή του. Αυτή η προοπτική βοηθά και τους δύο, και τον θεραπευτή και τον θεραπευόμενο, να δουν ότι η πραγματική υπόσχεση της ψυχοθεραπείας είναι να γίνει το άτομο ενήμερο για τις αξίες, τις ανάγκες, τις επιθυμίες, τα ενδιαφέροντα και τους σκοπούς του, ώστε να επιλέξει ελεύθερα και με επίγνωση να δι-άγει τη ζωή του σύμφωνα με αυτά.

"Κρυπτότητα" και "ασυνείδητο" δεν είναι το ίδιο. Αυτό θα μπορούσε να είναι ολοφάνερο από το ίδιο το γεγονός ότι η λέξη "κρυμμένο" (αφανές) μπορεί μόνο να αναφέρεται σε κάτι φανερό, κάτι που παραμένει το ίδιο, καθ' εαυτό, είτε όταν είναι κρυμμένο είτε όταν φανερώνεται. Να δώσουμε ένα κλασσικό παράδειγμα: Εάν ένας θεραπευόμενος ξεχάσει την ομπρέλα του στο γραφείο του αναλυτή του μετά από την επίσκεψή του, η ομπρέλα είναι πραγματικά μη παρούσα γι' αυτόν, δηλ. είναι κρυμμένη (αφανής) από τη στιγμή που την έχει ξεχάσει. Αλλά εάν αρχίσει να βρέχει αφότου έχει φύγει, θα θυμηθεί την ομπρέλα, και θα τη θυμηθεί ως ομπρέλα και όχι ως τίποτ' άλλο.

Στη γλώσσα του ψυχαναλυτικού «ασυνειδήτου» εντούτοις, η ομπρέλα μπορεί να έχει ποικίλες έννοιες - συχνά αυτή ενός φαλλικού συμβόλου. Η αποκάλυψη της «ασυνείδητης» σημασίας επομένως, σύμφωνα με την ψυχαναλυτική τακτική, σημαίνει κάτι άλλο που ξεπροβάλλει από το

«ασυνείδητο», ενδεχομένως κάτι που έχει πολύ λίγο να κάνει με το ξεχασμένο αντικείμενο. Παραμένοντας για λίγο σε αυτό το παράδειγμα, μπορούμε να δούμε ότι το ξέχασμα της ομπρέλας δεν οφείλεται σε ένα «ασυνείδητο» κίνητρο, ή σε κάποια «ασυνείδητη» ευχή (π.χ. να επιστρέψει στον αναλυτή -όπως θα μπορούσε να υποστηρίξει μια ψυχαναλυτική ερμηνεία). Η διαφορά μεταξύ «αφανούς και «ασυνείδητου» βρίσκεται επομένως όχι τόσο πολύ στη διατύπωση αλλά μάλλον στο γεγονός ότι ο όρος «ασυνείδητο» ή «ασυνείδητοτητα» έχει αποκτήσει μια συγκεκριμένη έννοια ενώ οι όροι «αφανές» και «κρυπτότητα» αναφέρονται απλώς μόνον σε έναν ορισμένο τρόπο του ίδιου του φαινομένου.

Όπως έχουμε σημειώσει, ολόκληρο το θεραπευτικό πρόγραμμα συμβαίνει μέσα σε ένα διαπροσωπικό πλαίσιο. Αντίθετα από τη φυσικό-επιστημονική υπόθεση ότι η ασθένεια λαμβάνει χώρα ουσιαστικά εκτός ή "παραπλεύρως" του προσώπου που υποφέρει, δεν το χαρακτηρίζει άμεσα και έχει ακόμα λιγότερο να κάνει με το θεράποντα ιατρό, ο Freud ανακάλυψε ότι η ψυχολογική ασθένεια είναι πλήρης σημασίας και προσωπική και ότι ο θεραπευτής δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να είναι ένας αποσυνδεδεμένος, μη εμπλεκόμενος, παριστάμενος. Μέσω των φαινομένων που ο Freud ονόμασε «μεταβίβαση» και «αντιμεταβίβαση» ο θεραπευτής εμπλέκεται άμεσα στη παθολογική διεργασία. Πράγματι, Freud σύντομα έφτασε να πιστεύει ότι η σχέση τού ασθενή με τον θεραπευτή, η συμπεριφορά του και συγκεκριμένες αντιλήψεις του, θα γίνονταν αναπόφευκτα υποκατάστατο όλων εκείνων των διαπροσωπικών σχέσεων του ατόμου στις οποίες μπορούσε να συμπεριφέρεται μόνο με έναν διαταραγμένο τρόπο. Ενώ η *dasein*-ανάλυση συμπίπτει βεβαίως στην εκτίμηση ότι τα νευρωτικά πρόσωπα είναι καταφανώς περιορισμένα ως αποτέλεσμα εμποδίων από το παρελθόν, δεν υπάρχει κανένα στοιχείο ότι τα συναισθήματά τους για το θεραπευτή, είτε στοργικά είτε εχθρικά, είναι "μεταφορά" από άλλα πρόσωπα προς τον θεραπευτή. Με βάση τη φαινομενολογική κατανόηση, οποιαδήποτε συναισθήματα αγάπης ή εχθρικότητας εμφανίζονται στη σχέση με τον θεραπευτή, ανήκουν πραγματικά στη σχέση του θεραπευόμενου με τον θεραπευτή και δεν πρέπει να απορρίπτονται (αποπέμπονται) σαν ακατάλληλα από την άποψη της έντασης ή της πρόθεσης. Επομένως, τα αποκαλούμενα φαινόμενα "μεταβίβασης" ή "αντίστασης" ή τα "acting out" δεν αντιμετωπίζονται πλέον σαν παλινδρομικά, αντιπαραγωγικά γεγονότα με σκοπό, ασυνείδητα, να υπονομεύσουν τη θεραπεία αλλά, μάλλον, ως ενδεχομένως γνήσιες εκφράσεις του θεραπευόμενου που αναπτύσσει νέες δυνατότητες να είναι και να σχετίζεται με τους άλλους.

Η Dasein-ανάλυση διαφέρει επίσης, όπως είπαμε και νωρίτερα, από άλλες θεραπευτικές προσεγγίσεις στον τρόπο που ερμηνεύει φαινόμενα όπως τα όνειρα και τα, αποκαλούμενα, ψυχοσωματικά συμπτώματα. Τα όνειρα δεν μετατρέπονται (περιορίζονται -μειώνονται) σε συμβολική έκφραση των αποκαλούμενων "λανθανόντων" ασυνείδητων ορμών ή προθέσεων, αλλά αντιμετωπίζονται ως γνήσιες υπαρξιακές εμπειρίες με τα δικά τους δικαιώματα. Πρόκειται για εμπειρίες μεστές, έκδηλου νοήματος και δυνατότητας, της ύπαρξης του συγκεκριμένου ατόμου, που σχετίζονται και με την ονειρευόμενη και με την ξύπνια πλευρά του. Το να ονειρεύεται κανείς και το να είναι ξύπνιος, είναι δύο διαφορετικοί τρόποι πραγμάτωσης της ίδιας ανθρώπινης ύπαρξης. Επομένως, η θεραπευτική πρόκληση βρίσκεται καταρχάς στο να δούμε για ποια ζητήματα ήταν το άτομο πραγματικά και έκδηλα ανοικτό ενώ κοιμόταν και ονειρευόταν. Στη συνέχεια, πρέπει να φανεί πώς αυτή η ανοικτότητα μπορεί να ανταποκρίνεται, να φωτίζει, και να εμπλουτίζει τελικά, την ύπαρξή του όταν είναι ξύπνιος (σε πλήρη εγρήγορση). Κατά παρόμοιο τρόπο, η Dasein-ανάλυση, δεν βλέπει στα ψυχοσωματικά συμπτώματα κάποιο παραποιημένη ασυνείδητη συμβολική σημασία, αλλά μάλλον τη σωματική έκφραση μιας ειδικής σχέσης με τον κόσμο. Για παράδειγμα, όπως θα δούμε με μεγαλύτερη λεπτομέρεια στο 9^ο κεφάλαιο, η κράμπα ενός συγγραφέα είναι η σωματική έκφραση του μπλοκαρίσματος της ικανότητας ενός ατόμου να επικοινωνεί με τους συνανθρώπους του.

Τέλος, στη daseinsanalytic ψυχοθεραπεία γίνεται μια οξεία διάκριση μεταξύ δύο διαφορετικών ειδών θεραπευτικής έγνοιας και φροντίδας. Από τη μια πλευρά υπάρχει η παρεμβατική μέριμνα (*intervening care*), στην οποία ο θεραπευτής αναλαμβάνει την ευθύνη για τους θεραπευόμενους παίρνοντας από αυτούς την ανησυχία η οποία θα έπρεπε πραγματικά να είναι η πιο δικιά τους ανησυχία. Σε μια τέτοιου είδους φροντίδα, ο θεραπευτής τείνει να προσφέρει συμβουλές, διάφορες οδηγίες, "εργασία για το σπίτι" ή ακόμα και φαρμακευτική αγωγή. Παρ' όλο που η παρεμβατική φροντίδα είναι ξεκάθαρο ότι κάποιες στιγμές είναι απαραίτητη, πρέπει να περιορίζεται στο ελάχιστο, διαφορετικά εύκολα απειλούνται οι θεραπευόμενοι να χάσουν την ευθύνη για την ύπαρξή τους και να βρεθούν σε μια αυξανόμενη εξάρτηση από τον θεραπευτή.

Η προδράμουσα (*anticipatory care*) μέριμνα από την άλλη πλευρά, επιτρέπει και ενθαρρύνει τους θεραπευόμενους να γίνουν αυτοί οι ίδιοι διαυγείς σε ότι αφορά την δική τους μέριμνα και να γίνουν ελεύθεροι να αναλάβουν την ευθύνη για τις δικές τους ζωές.

Είναι η προδράμουσα μέριμνα μόνον που μπορεί να οδηγήσει αποτελεσματικά τα άτομα στην ελευθερία τους και να τα ενδυναμώσει ώστε να αναλάβουν τη προσωπική τους ευθύνη για την εκπλήρωση των πιο δικών τους, εξατομικευμένων, αυθεντικών δυνατοτήτων της ύπαρξής τους στον κόσμο. Με τη βοήθεια της προδράμουσας μέριμνας, η daseinsanalytic ψυχοθεραπεία επιδιώκει να φέρει τα άτομα πίσω στον εαυτό τους. Αυτό, εντούτοις, δεν υπονοεί ότι οι θεραπευόμενοι είναι αφημένοι στον εαυτό τους. Αντίθετα, ο θεραπευτής είναι πάντα και από την αρχή εκεί, με τον θεραπευόμενο, προσπαθώντας να διευκολύνει τη μέγιστη δυνατή ελευθερία και υπευθυνότητα από τον θεραπευόμενο και για τον θεραπευόμενο.

Η διαφορά μεταξύ του θεραπευτή και του θεραπευόμενου βρίσκεται, εν μέρει, στη μεγαλύτερη ελευθερία και ανοικτότητα του θεραπευτή. Είναι εξ άλλου μέσα σε αυτήν την μεγαλύτερη ανοικτότητα και ελευθερία που αναπτύσσεται η συνομιλία.

Η «προδράμουσα μέριμνα» πιέζει, μέσα στα όρια των ικανοτήτων του θεραπευόμενου, προς την κατεύθυνση να κερδίσουμε μεγαλύτερη ενημερότητα, ελευθερία, και υπευθυνότητα. Ο θεραπευτικός διάλογος, φυσικά, σέβεται το πλαίσιο της ιστορίας ζωής του θεραπευόμενου, καθώς επίσης και την οδύνη της παρούσας-τωρινής ύπαρξής του.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις προοπτικές, θα έπρεπε επίσης να δοθεί έμφαση στο ότι η Daseinsanalysis δεν σχεδιάζει να γίνει ακόμα μια σχολή ψυχοθεραπείας ανάμεσα σε τόσες άλλες. Μάλλον, η Daseinsanalysis ελπίζει να προαγάγει μια απροκατάληπτη φαινομενολογική προσέγγιση για την έρευνα όλων εκείνων των φαινομένων και διαδικασιών που ενδιαφέρουν γενικά τους ψυχοθεραπευτές παντού. Η αξιολόγηση της σημασίας της ανθρώπινης υγείας και του ανθρώπινου βασάνου είναι μια προϋπόθεση για την πρακτική εργασία κάθε ψυχιάτρου, του ψυχολόγου, του συμβούλου και του ψυχοθεραπευτή, και είναι εδώ που η Daseinsanalysis επιδιώκει να έχει μια ουσιαστική και σταθερή συμβολή, ανεξάρτητα από το θεωρητικό προσανατολισμό οποιουδήποτε δεδομένου επαγγελματία.

Η πρακτική αξία της προσέγγισης που έχουμε περιγράψει περιληπτικά μπορεί πιθανώς να διευκρινιστεί καλύτερα με τη βοήθεια του ακόλουθου παραδείγματος.

A Clinical Vignette

Ένας χειρουργός ηλικίας τριάντα πέντε ετών, που θα τον ονομάσουμε Boris, μου παραπέμφθηκε για ψυχοθεραπεία από έναν ιερέα στον οποίο

είχε εξομολογηθεί ένα θέμα που ταλαιπωρούσε τη συνείδησή του. Ο Boris, ένας ικανός γιατρός και μέλος του χειρουργικού προσωπικού ενός νοσοκομείου της περιοχής, είχε πει στον ιερέα ότι ζούσε μια ζωή ηθικώς απαράδεκτη και σεξουαλικά αχαλίνωτη που ήταν πλήρως αταίριαστη με την αυστηρή καθολική ανατροφή του. Όχι μόνο είχε ξεκόψει από τους γονείς του, με τους οποίους είχε ζήσει καλά μέχρι τα τριάντα του, αλλά είχε αποκοπεί επίσης από όλους τους λατρευτικούς δεσμούς με την εκκλησία, την οποία κατηγορούσε για την έλλειψη ελευθερίας που ένιωθε. Ήταν αρραβωνιασμένος, τρία χρόνια, με μια εικοσιπεντάχρονη νοσοκόμα, αλλά εκτός από την αρραβωνιαστικιά του, είχε προκαλέσει αλλεπάλληλες εγκυμοσύνες σε διάφορες άλλες νέες γυναίκες σε σύντομο χρονικό διάστημα. Μετά από κάθε μια από τις αμβλώσεις, που τακτοποιούσε ο ίδιος, ένιωθε αυστηρά αισθήματα ενοχής που ήταν σαφώς ισχυρότερα από την αποκήρυξη των θρησκευτικών προσκολλησεων που υποστήριζε δημόσια. Αν και ο ιερέας προέτρεψε τον Boris, σαν πράξη «μετάνοιας», να παντρευτεί την αρραβωνιαστικιά του, εκείνος δεν το έκανε.

Στις αρχικές συνεντεύξεις με τον ψυχοθεραπευτή του, ο Boris αποκάλυψε διάφορες ενδείξεις μιας σοβαρής, προβληματικής, ανάπτυξης νευρωτικού χαρακτήρα, που ερχόταν από την πρόωρη παιδική ηλικία. Αυτό εκδηλωνόταν στο βύζαγμα του αντίχειρα και την ονυχοφαγία, τους νυκτερινούς εφιάλτες μέχρι την ηλικία των δώδεκα, και τα διάφορα ψυχαναγκαστικά φαινόμενα που επέμειναν καθ' όλη τη διάρκεια της ενηλικίωσής του. Ήταν, για παράδειγμα, αδύνατον για τον Boris να πάει στο κρεβάτι του τη νύχτα χωρίς ένα επίμονο τσεκάρισμα της μπροστινής πόρτας και της σόμπας υγραερίου.

Και μόνον μια σύντομη ματιά στους λόγους που οδήγησαν τον Boris να αναζητήσει ψυχοθεραπεία, είναι αρκετή για να καταστήσει προφανές το κύριο θέμα (leitmotif) της συναισθηματικής του ασθένειας: Πρόκειται για μια χρόνια και οξεία αίσθηση ενοχής που και ο πατέρας του και ο ιερέας το απέδιδαν σε ασθένεια, αλλά που ο ίδιος ο Boris, το απέδιδε σε αμαρτία. Ήταν αναμενόμενο βέβαια, ότι το πρόβλημα της ενοχής θα γινόταν και το κεντρικό θέμα της θεραπευτικής του ανάλυσης.

Η κατάστασή του, αποκαλύφθηκε περισσότερο εντυπωσιακά στα όνειρά του: Για παράδειγμα, δύο έτη μετά από την έναρξη της ανάλυσης, ο Boris ονειρεύτηκε ότι είχε υποστεί ένα εγκάρσιο τραύμα του νωτιαίου μυελού και είχε ολική παράλυση από τα ισχία και κάτω. Σε κατάσταση πανικού, ξύπνησε μούσκεμα στον ιδρώτα. Όταν άρχισε να ηρεμεί και να εξετάζει το όνειρό του, το απέδωσε στο γεγονός ότι, πριν αποσυρθεί για ύπνο, εργαζόταν μέχρι αργά τη νύχτα σε μια επιστημονική εργασία για τις

παραπληγίες. Τι θα μπορούσε, επομένως, να είναι προφανέστερο, συμπλήρωσε, από το ότι η εργασία του, ή μάλλον το ιατρικό πρόβλημα ενός εγκάρσιου τραύματος, συνέχισε να τον καταδιώκει και στα όνειρά του;

Στην επόμενη θεραπευτική συνεδρία, ο Boris παρουσίασε το όνειρό του ερμηνευμένο και τακτοποιημένο πάνω σε αυτή τη γραμμή. Όταν τελείωσε με αυτά που έλεγε, τον ρώτησα: *«Αν αυτή η ονειρική εμπειρία ήταν απλά η συνέχεια της ερευνητικής σας εργασίας, γιατί ήσασταν τόσο φοβισμένος με αυτά που συνέβησαν»;* Ο Boris αμέσως απάντησε, έντονα, ρωτώντας: *«Μα καλά, ποιος δεν θα σοκαριζόταν με ένα τέτοιο συμβάν; Είμαι σίγουρος ότι κι εσείς επίσης θα είχατε την ίδια αντίδραση».* Ακόμα κι αν ο Boris υποτίμησε την σημασία του ονείρου του μειώνοντάς το σε μια επιστημονική, σχετικά απρόσωπη ανησυχία, εντούτοις του απέδωσε επαρκή «αξία πραγματικότητας» έτσι ώστε να μπορεί να υποστηρίξει ότι το άγχος του ήταν δικαιολογημένο.

Συνέχισα όμως την διερεύνηση ρωτώντας τον πως ερμηνεύει το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του ονείρου δεν συνέχισε απλά να εργάζεται στο ερευνητικό του πρόγραμμα αλλά, αντί γι' αυτό, είχε αρρωστήσει ο ίδιος; Γιατί να είχε κτυπηθεί από μια τέτοια παράλυση; Ο Boris, για άλλη μια φορά προσπάθησε να υπερασπίσει τη διανοητική του ερμηνεία υποστηρίζοντας ότι η εργασία του ήταν τόσο σπουδαία γι' αυτόν, ήταν τόσο αποφασιστική για την επαγγελματική του σταδιοδρομία, που το εγκάρσιο τραύμα είχε γίνει απλά, έτσι όπως το έβλεπε, κάτι σαν «δεύτερη φύση» του. Κατά την άποψη του Boris, ήταν απλούστατα φυσικό ότι θα ενσωμάτωνε την εργασία στο όνειρό του και θα την βίωνε άμεσα με έναν τέτοιο απτό, σωματικό τρόπο.

Η φαινομενολογική ανάλυση του ονείρου βοηθά τον αναλυόμενο να αποφύγει αυτό το είδος των αναπόδεικτων υποθέσεων, με τον ακόλουθο τρόπο: Αντί για υποθέσεις, τον βοηθά να αποκτήσει περαιτέρω ενόραση σε ότι αφορά τη βασική στάση της ζωής του κατ' ευθείαν από τα ίδια τα εμφανή γεγονότα του ονείρου. Αυτό που χρειάζεται αυτός που είδε το όνειρο, είναι να αντιληφθεί την άμεσα δοσμένη σημασία του ονειρικού συμβάντος προκειμένου να προσδιορίσει την υπαρξιακή στάση του. Στη προκειμένη περίπτωση, για παράδειγμα, παρατηρούμε ότι, ενώ ονειρευόταν, ο Boris, εμπειράθηκε τον εαυτό του, με αγωνία, να υποφέρει από έναν σοβαρό νωτιαίο τραυματισμό. Τι μπορούμε να συναγάγουμε από αυτό;

Κατ' αρχήν, ξέρουμε ότι σε έναν παραπληγικό και τα δυο πόδια βρίσκονται σε παράλυση. Είναι περιορισμένος στο κρεβάτι του ή σε μια

αναπηρική καρέκλα. Είναι ανίκανος να κινηθεί και να πάει μπροστά από μόνος του. Συγχρόνως, δεν έχει κανέναν έλεγχο του εντέρου και των γεννητικών του λειτουργιών. Με άλλα λόγια, έχει χάσει εντελώς τη σχέση του με δημιουργικές σφαίρες της ζωής του. Η σωματική παράλυση που βίωσε στο όνειρο, αποκαλύπτει στη θεραπεία σε ποια έκταση και σε ποιες περιοχές στη ζωή του, ο Boris είναι κολλημένος, ανελεύθερος και, ουσιαστικά, αβοήθητος.

Θα έπρεπε να σημειώσουμε ότι η άστατη –ασελγής- σεξουαλική ζωή του Boris στην ξύπνια κατάσταση μπορεί, αφ' ενός, να ληφθεί ως σημάδι της υποτυπώδους ικανότητάς του για αγάπη και, αφ' ετέρου, ως διαμαρτυρία ενάντια στην ηθική των αστών γονέων του στους οποίους ο Boris υποτασσόταν ακόμα, παρά τις προσπάθειές του να ελευθερωθεί.

Ο Boris πίστευε ότι μόνο οι περισσότερο εγκεφαλικοί, λογικοί, και διανοητικοί τρόποι σχέσης με τους άλλους ανθρώπους αξίζουν αληθινά τον κόπο και μπορούν να έχουν διάρκεια. Ήταν σχεδόν αδύνατο γι' αυτόν, να εμπλακεί σε μια συναισθηματική σχέση με τους ανθρώπους και τα πράγματα, και ειδικά εάν επρόκειτο για μια ολοκληρωμένη σεξουαλική σχέση αγάπης. Κατά συνέπεια, ακρωτηριασμένος σε ότι αφορά την πλήρη ανάπτυξη της ξύπνιας ύπαρξής του, ο Boris ήταν πράγματι σωματικά και συναισθηματικά παράλυτος. Ακόμα κι αν δεν το είχαμε αντιληφθεί από το ιστορικό της ξύπνιας του ζωής, θα μπορούσαμε να το δούμε με μεγαλύτερη βεβαιότητα, πιο καθαρά, στην παράλυση του ονείρου του. Πρέπει εν τούτοις να θυμηθούμε ότι ο Boris ο ίδιος βίωσε την ατροφία του στο όνειρό του ως σωματικό μόνον γεγονός, και όχι σαν το είδος της παράλυσης που απλώνεται σε όλη την ύπαρξή του σαν μια γνήσια " υπαρξιακή ατροφία."

Είχαμε παρατηρήσει στην προηγούμενη συζήτησή μας για την ιστορικότητα της ζωής, ότι συχνά η ανάμνηση και η περιγραφή γεγονότων του παρελθόντος μπορούν να αποκαλύψουν στον θεραπευόμενο, καθώς επίσης και στο θεραπευτή, με ποιο τρόπο οι άνθρωποι μπορεί να χάνουν την ελευθερία τους κάτω από συγκεκριμένες καταστάσεις και, επιπλέον, ποιο ιδιαίτερο είδος σχέσης με τον κόσμο ενεργοποιείται σε εκείνες τις καταστάσεις. Όμως, αυτό πως έρχεται στην εμπειρία του Boris αναφορικά με το δικό του παρελθόν.

Ο Boris μεγάλωσε σε μια ατμόσφαιρα που αναχαίτιζε, με αυστηρότητα, την ανάπτυξή του σε έναν ώριμο και ανεξάρτητο άνθρωπο. Το περιβάλλον της ανατροφής του αδιαφορούσε για την μοναδικότητα της ύπαρξής του και την άνθιση της –αντίθετα, προσπάθησε να μετατρέψει αυτόν τον νεαρό αναπτυσσόμενο άνδρα σε ένα αυτόματο, μια μαριονέτα,

ένα κέλυφος (τσόφλι) ενός προσώπου που θα συμπεριφερόταν μόνο με τον «αναμενόμενο» τρόπο. Συνεπώς, δεν προκαλεί καμία έκπληξη ότι ο Boris δεν μπορούσε, στο ελάχιστο, να διανοηθεί τη δυνατότητα μιας ελεύθερης σχέσης με τα πράγματα και τις καταστάσεις που συναντούσε. Έτσι, δεν έγινε μόνο φυλακισμένος των αυταρχικών γονιών του, αλλά και της δικής του, βασικά κατεστραμμένης σχέσης με τον κόσμο, η οποία βασιζόταν πάνω στο άγχος και την ενοχή. Τελικά, ο Boris ήταν σχεδόν αποκλειστικά περιορισμένος σε έναν «κόσμο» ο οποίος προσδιοριζόταν από ένα μόνο είδος σχέσης, το είδος που υπάρχει μεταξύ ενός γονέα και ενός παιδιού. Ακόμα και όταν προσπαθούσε να επαναστατήσει, η αντίθεση του στις επιταγές των γονιών του, δεν είχε τίποτα το αληθινά απελευθερωτικό. Τέτοιες εξεγέρσεις αποκάλυπταν απλά, για ακόμα μια φορά, την υπέρμετρη εξάρτηση του νέου άντρα από στους γονείς του και, τελικά, τη βαθιά ανωριμότητα της συμπεριφοράς του.

Κάθε πρόσωπο που επιτρέπει σε έναν άλλον –είτε αυτός είναι γονέας είτε δάσκαλος - να καθορίζει την ύπαρξή του σε τέτοιο βαθμό, βρίσκεται σε κατάσταση ενοχής (οφειλής) ως προς τη δική του μοναδική και ιδιαίτερη ύπαρξη. Αυτό το είδος της αναπόφευκτης υπαρξιακής ενοχής, είναι θεμελιωδώς διαφορετικό από την ενοχή που ένοιωθε ο Boris. Εν τούτοις, θα ήταν υπερβολικά απλουστευτικό να ερμηνεύσουμε τα αισθήματα ενοχής του Boris σαν αποτέλεσμα μόνον " αλλότριων" επιρροών, είτε πρόκειται για γονεϊκές, θρησκευτικές, εκπαιδευτικές, ή πολιτιστικές επιρροές. Εάν επρόκειτο μόνον για τέτοια εξωγενή αισθήματα ενοχής τα οποία είχαν αποτυπωθεί από τα έξω, ο σκοπός της θεραπείας θα ήταν απλώς να του επιτρέψουμε να επανακτήσει την ελευθερία του καταρρίπτοντας, στην ανάλυση, τα υπερβολικώς αναπτυγμένα αισθήματα ενοχής του. Βεβαίως, ένα τέτοιο διαφορετικό σκηνικό θα μπορούσε επίσης να εγείρει την ερώτηση: "Ποιος είναι πράγματι άρρωστος, η κοινωνία ή το άτομο"; Αλλά η θεραπευτική πρόκληση στην περίπτωση του Boris, όπως σε όλες τις παρόμοιες περιπτώσεις, δεν ήταν τόσο απλή.

Όπως σημειώσαμε νωρίτερα, μόνο η αυθεντική ενσωμάτωση του παρελθόντος επιτρέπει σε ένα πρόσωπο να είναι ολόκληρο και υγιές. Το παρελθόν ενός προσώπου είναι μέρος του. Δεν τελειώνει ποτέ, since "been" in "having-been" always means that it still "is." Το Dasein στην γεγονική του ύπαρξη είναι πάντα αυτό που είναι, στη βάση αυτού που ήταν. Είτε το γνωρίζει είτε όχι, είναι το παρελθόν του και το μέλλον του.

Η θεμελιώδης ιστορικότητα του Dasein μπορεί να παραμένει καλυμμένη αλλά μπορεί και να αποκαλυφθεί και να γίνει αντικείμενο μέριμνας. Στην τελευταία περίπτωση [σημ: όταν μεριμνά για την ιστορικότητά του] το Dasein στέκεται στον κόσμο στον οποίο βρίσκεται «εριμμένο» και

ερμηνεύει «διστακτικά» από τα μέσα. Στην άλλη περίπτωση, το Dasein επαφίεται σε μια λίγο πολύ ρητώς υιοθετημένη παράδοση που ανακουφίζει από την υποχρέωση αυτό-καθοδήγησης, επερώτησης και επιλογής. Πουθενά αλλού η τάση του ανθρώπου να «ξεπέφτει» στην «παράδοση» και στην έρευνα για ιστορικές αιτίες των αποτυχιών του δεν γίνεται πιο φανερή απ' ό,τι στην αναλυτική κατάσταση. Με αυτή του τη στάση, ο άνθρωπος πράγματι απαλλάσσει τον εαυτό του από την υποχρέωση να αποδεχθεί την μοναδικότητα και την ελευθερία του. Αντίθετα από αυτό, ολόκληρη η μέθοδος της αναλυτικής αυτογνωσίας κατατείνει, σταδιακά, στο να οδηγηθεί ο αναλυόμενος στο σημείο να μπορεί να αναλάβει την ευθύνη για την ανάπτυξή του και για τον τρόπο με τον οποίο είναι παρών. Αυτό σημαίνει επίσης ότι ο αναλυόμενος δεν αντιμετωπίζεται πλέον μόνο ως "ασθενής" κατά συνέπεια, θα πρέπει να εγκαταλείψει συγκεκριμένα δικαιώματα και προνόμια των "ασθενών". Η υγεία του ανατίθεται σε αυτόν και δεν τοποθετείται πλέον στα χέρια ενός θεραπευτή. Αυτό σημαίνει επί πλέον ότι ο θεραπευτής, με τη σειρά του, δεν μπορεί να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σαν ένα εκτεταμένο βραχίονα της φυσικό-επιστημονικής ιατρικής, αλλά προκαλείται συνεχώς να συλλογίζεται για τη θεμελιώδη φύση της υγείας και της ασθένειας στην ανθρώπινη ύπαρξη. Με άλλα λόγια, χρειάζεται να προσφύγει στη φιλοσοφία για καθοδήγηση. Καταδεικνύεται με το παραπάνω, ότι η ερώτηση αναφορικά με την αληθινή φύση της ψυχοθεραπείας, μπορεί να απαντηθεί μόνο πάνω στη βάση της φιλοσοφικής εν-όρασης της ουσίας της ανθρώπινης ύπαρξης.

Μετάφραση: Θανάσης Γεωργιάς